

XVII. Yüzyıl Rusya'sında Çeviri

Leyla Şener

Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, lsener@anadolu.edu.tr

ÖZ

XVII. Yüzyılda Batı Avrupa ile geniş iktisadi ve siyasi ilişkiler kuran Rusya dünyanın en güçlü devletleri arasına girer. Rus edebiyatının da hızla geliştiği bu yüzyılda çeviri alanında büyük oranda yenilikler göze çarpar. Rus kültürünün yavaş yavaş kilisenin etkilerinden kurtulup evrenselleşmeye başladığı XVII. Yüzyılda çıkan kitapların sayısı, önceki bütün yüzyılların toplamından fazladır. Kitap yazarları ve çevirmenler artık isimlerini belirtmektedir. Çevirilerin sayısı hızla arttığı gibi kaynak dil/diller de değişmiştir. Çeviriler genelde Avrupa'nın bilim dili sayılan Latince'den yapılır; en çok çeviri yapılan ikinci dil ise Lehçe'dir. XVII. Yüzyılda çevrilen dini metinlerin sayısı azalır. Tarih ve coğrafya konulu metinlerin çevirilerinin yanı sıra avcılık, binicilik, yemek kitapları, ekonomi, işletme vs. gibi günlük hayatı konu alan kitaplar da çevrilmektedir. Ayrıca retorik, astronomi ve astroloji, aritmetik, geometri, anatomi ve tıp konulu bilimsel metinlerin çevirileri de yaygınlık kazanır. Bu dönemde bilimsel çalışmalar dışında roman, hikâye ve hikâye derleme kitapları, tiyatro eserleri, ayrıca fabel ve şiir gibi eserler de çevrilir. Rus okuru Batı Avrupa'da yaygın bir tür olan şövalye romanıyla ve Rönesans Döneminde sevilen bir tür olan novella ile tanışır. Bu yüzyılda Rus okuru ayrıca Antik edebiyatın önemli eserlerin çevirilerini de okuma fırsatı bulur. Çalışmamızda bu bilgiler ışığında söz konusu dönemde yapılan belli başlı çevirileri ve öne çıkan çevirmenleri tanıtarak genel hatlarıyla XVII. Yüzyıl Rusya'sında çeviri faaliyetlerini inceledik.

Anahtar Kelimeler: XVII. Yüzyıl, Rusya, çeviri, çevirmen.

Translation Activities in Russia in 17th Century

ABSTRACT

Russia, which contacts extensive economical and political relations with Western Europe, ranks among the most of the powerful countries in the 17th century. In this century during which Russian literature rapidly has progressed, newnesses of translation activities attracts attention, as well. In the 17th century during which Russian culture becomes disposed of the influences of the Church and begins universalization, the amount of the published books more than the total of all the last centuries. Authors and the translators begins the mention their names. Besides the increase of the amounts of the translations, source language/s has changed. Translations are generally made from the Latin which is counted as the scientific language of Europe and Polish is the second common language. Amount of the translated religious textes decreased in the 17th century. Besides the translation of historical and geographical textes, the books themed daily life like hunting, equitation, food, economy and management. Moreover scientific texts translations themed rhetoric, astronomy and astrology, arithmetic, geometry, anatomy and medical have become prevalent. In this period except the scientific works, novels, stories and collected story books, dramas, fables and poems are translated. Russian readers meet with knight novels which is a common literatural type in Western Europe and the novella which is liked during the Renaissance period. Moreover; in this period Russian readers has opportunity to read the translations of the important works of Ancient Literature. In our work, we examined in general terms the translation activities in the 17th century by introducing the certain translations and the outstanding translators.

Key words: 17th century, Russia, translation, translator.

Giriş

XVII. Yüzyılda Batı Avrupa ile geniş iktisadi ve siyasi ilişkiler kuran Rusya dünyanın en güçlü devletleri arasına girer. Rus edebiyatının da hızla geliştiği bu yüzyılda çeviri alanında büyük oranda yenilikler göze çarpar (Şener, 1995, s. 101-118).

Rus kültürünün yavaş yavaş kilisenin etkilerinden kurtulup evrenselleşmeye başladığı XVII. Yüzyılda, eskiden çoğunlukla dini görevlilerin uğraşı olan okuma ve yazma, köylülerden toprak sahiplerine kadar geniş sosyal sınıflara yayılır. Bu yüzyılda çıkan kitapların sayısı, önceki bütün yüzyılların toplamından sayıca fazladır. Kitap yazarları ve çevirmenler artık isimlerini belirtmektedir.

Çevirilerin sayısı hızla arttığı gibi kaynak dil/diller de değişmiştir. Çeviriler genelde Avrupa'nın bilim dili sayılan Latince'den yapılır; en çok çeviri yapılan ikinci dil ise Lehçedir. Soylular arasında Lehçe bilmek eğitim göstergesidir çünkü söz konusu dönemde Lehistan Batı kültürüyle köprü

niteliğindedir. Almanca ve Belaruşçadan da az sayıda çeviriler yapılır. Bununla birlikte söz konusu dönemde ilk kez Fransızcadan çeviriler yapılır, ancak İtalyanca ve İspanyolcadan henüz çeviri yoktur (Хухуни, Нелюбин, 2006, s. 193-204; Семенец, Панасьев: 1989, s. 231-242; Соболевский, 1903).

XVII. Yüzyılın ortalarında 1649 yılında Kievli âlim ihtiyarlardan oluşan bir grubun, 1685 yılında ise Yunanistan'dan İoanniki (1633– 1717) ve Sofroniy (1652–1730) Lihudi kardeşlerin Moskova'ya gelmesiyle, Grekçeden çeviri yapanların sayısı artar. 1687 yılında Rusyanın beşeri bilimler alanında ilk yüksek eğitim veren okulu Slav-Yunan-Latin Akademisi kurulduktan sonra, Lihudi kardeşler burada felsefe eğitimi verir.

Yüzyılın sonuna doğru merkezi Çudov Manastırında yer alan Grekofiller, Simeon Polotski ve öğrencisi Silvestr Medvedev'in temsil ettiği Avrupa kültürü ve her şeyden evvel Leh kültürü taraftarlarına karşı dururlar. Grekofillerin çeviri etkinliği kilise kitaplarını Grekçe asıllarına göre düzenlemeyi amaçlayan Patrik Nikon'un Kilise reformu ile daha da yoğunlaşmıştır.

XVII. Yüzyılda çevrilen dini metinlerin sayısı azalır. Tarih ve coğrafya konulu metinlerin çevirilerinin yanı sıra avcılık, binicilik, yemek kitapları, ekonomi, işletme vs. gibi günlük hayatı konu alan kitaplar da çevrilmektedir. Ayrıca retorik, astronomi ve astroloji, aritmetik, geometri, anatomi ve tıp konulu bilimsel metinlerin çevirileri de yaygınlık kazanır.

Söz konusu dönemde Matematikçi ve kartograf Gerardus Mercator'un (1512-1594) *Kozmografi*, Aristoteles'in *Fizik*, anatomi biliminin kurucusu Doktor Andreas Vesalius'un (1514-1564) *İnsan Vücudunun Yapısı* (Lat. *De humani corporis fabrica libri septem*; Rusça, *О строении человеческого тела, в семи книгах*) Rönesans Dönemi İtalyan bilim adamı, doğa tarihçisi Ulisse Aldrovandi'nin (1522-1605) zooloji ile ilgili bir çalışması, Leh astronom Jan Heweliusz'un (1611-1687) *Ay Topografyası* (*Селенография или описание Луны*) Rotterdamlı Erasmus'un *De civilitate morum puerilium* (*Гражданство обычаев детских, Çocukta Geleneklerin Nazikleşmesi*) kitapları çevrilmiştir.

Bu dönemde bilimsel çalışmaları dışında roman, hikâye ve hikâye derleme kitapları, tiyatro eserleri, ayrıca fabl ve şiir gibi eserler de çevrilir. Rus okuru Batı Avrupa'da yaygın bir tür olan şövalye romanıyla ve Rönesans Döneminde sevilen bir tür olan novella ile tanışır.

Bu eserleri Kiev'deki Kievo-Mogilyan Akademisi ve Moskova'daki Slav-Grek-Latin Akademisi öğrencileri veya öğretmenleri Grekçe'den çevirir.

Bu yüzyılda Rus okuru ayrıca Ovidius'un *Değişimleri*, Ezop'un fablları, Homeros'un *İlyada* eseri gibi Antik edebiyatın önemli eserlerin çevirilerini de okuma fırsatı bulur.

XVII. Yüzyılda Yapılan Belli Başlı Çeviriler

Yukarıda da belirttiğimiz gibi XVII. Yüzyıl Rusya'sında en çok şövalye romanları çevrilir. *Altın Anahtar Petro Hikâyesi* (*Повесть о Петре Златых Ключей*), *Prens Bova Hikâyesi* (*Повесть о Бове королевиче*), *Melusina Hikâyesi* (*История о Мелюзине*) romanları çok popülerdir.

Altın Anahtar Petro

Altın Anahtar Petro'nun Rusça çevirisi 1662 yılında Lehçeden yapılmıştır. Şövalye Petro, Magilena'yı hanımefendisi olarak seçerek hayatının sonuna kadar ona sadık kalacağına yemin eder ve bu yeminini asla bozmaz. Asil davranışlarıyla nam salan şövalye Petro'nun dini inancı da güçlüdür.

Altın Anahtar Petro'nun çevirisi hakkında Kuzmina'nın kitabına (Кузьмина, 1964) dayanarak şunları söyleyebiliriz: dil özelliklerinden yola çıkarak çeviri XVII. Yüzyılın ikinci yarısında, büyük bir ihtimalle sefaret çevirmenleri tarafından yapılmıştır. Eser Kilise Slavcası ve Lehçe öğeleri içeren Rusçaya çevrilmiştir; bununla birlikte çeviri metninde bolca Ukraynaca ifadeler de yer almaktadır.

Kelimesi kelimesine çevrilen romanda Rus okurunun yabancı olduğu bazı yerler ve tarihler, günlük Rus hayatına yabancı olaylara, ayrıca çevirmenin önemsiz saydığı kahramanlara yer verilmemiştir.

Prens Bova Hikâyesi

Ortaçağ Fransa'sında ortaya çıkan Bova efsanesi, daha sonra bütün Batı Avrupa'da yaygınlaşmıştır. *Prens Bova* romanının (*Повесть о Бове королевиче*) en eski Slavca kopyası (Belorusça, Poznan kopyası) XVI. Yüzyıl tarihlidir. Bu roman Rusya'da çok popülerdir ve XVII – XIX. Yüzyıla ait altmış kopyası mevcuttur. Eseri inceleyen V.D. Kuzmina'ya göre Prens Bova romanının dört Rusça redaksiyonu oluşturulmuştur. İlk redaksiyonun altı kopyası mevcuttur: yukarıda bahsettiğimiz Poznan kopyası ile beş Rusça kopyası günümüzde *St. Petersburg Edebiyat ve Sanat Merkez Devlet Arşivi* (ЦГАЛИ, Центральный государственный архив литературы и искусства Санкт-Петербурга); *Devlet Tarih Müzesi* ve *St. Petersburg Devlet Kütüphanesi*'nde muhafaza edilmektedir. *Prens Bova*'nın ikinci redaksiyonunun ise beş kopyası mevcuttur. Bu ikinci redaksiyonda aşk ve macera öğeleri fazlalaştırılmıştır. Eserin üçüncü ve dördüncü redaksiyonlarının birçok kopyası mevcuttur (Салмина, 1988, s. 42).

Prens Bova romanında Bova'nın maceraları anlatılır. Kötü üvey anne ve babasından Ermeni Krallığına kaçan Bova'yı orada inanılmaz maceralar bekler. Güzel Drujneva'ya âşık olan Bova, onun için Kral ile dövüşür, esir düşer, kaçar, Drujneva'yı kaçıır, bir orduyu yener, Drujneva'yı ilk önce kaybeder sonra tekrar bulur, nihayet doğduğu şehre dönüp kötü kalpli üvey anne babasından intikamını alır. Rus masallarına benzer maceralarla dolu roman okurun ilgisini çekmektedir; ayrıca cesur, yakışıklı, âşık olduğu kadına sadık, adalet ve inancı için savaşan başkahramanı da Rus halk kahramanlarını andırmaktadır.

Melusina Hikâyesi

Melusina Hikâyesi Fransa'da XV. Yüzyılın sonunda Jean d'Arras'nın kaleme aldığı bir romandır. Melusina, cumartesi günleri bir yıla dönüştür. Kont Raymondin ile evlendikten sonra, kocasına bu sırrını açıklamayan Melusina, cumartesi günleri kendisini hiç görmeyeceğine dair söz alır. Yıllarca şüphe içinde kıvranan Kont, bir cumartesi Melusina'nın odasına gelir; böylece kadının sırrı ortaya çıkar ve Melusina sonsuza dek ortadan kaybolur. Romanın büyük bir kısmı Melusina'nın on oğlunun maceralarını anlatır. Almanca, Hollandaca, İngilizce, İspanyolcaya çevrilen, Goethe'nin de esinlendiği roman, XVI. Yüzyılın ortalarında M. Sennik tarafından Lehçe'ye çevrilir.

Melusina romanı Rusçaya Lehçeden iki defa çevrilmiştir. 1676 yılında yapılan ilk çevirinin iki kopyası günümüzde *St. Petersburg Rusya Milli Kütüphanesi*'nde muhafaza edilmektedir. İkinci çeviri Ocak 1677 yılında sefaret çevirmenlerinden İvan Gudanski tarafından yapılmıştır.

Bu çevirinin Rusya'nın farklı arşivlerinde muhafaza edilen sekiz elyazması kopyası mevcut (Николаев, 1988, s. 16).

XVII. Yüzyılın ilk yarısında çevrilen *Yedi Bilge Hikâyesi* (*Повесть о семи мудрецах*), *Roma Hikâyeleri* (*Римские деяния*), *Yüce Ayna* (*Великое Зерцало*), *Kotik Hikâyeler* (*Фаяцеци*), *Arofegmat* (*Анофегмат*) gibi hikâye derlemeleri çok popülerdir.

Yedi Bilge Hikâyesi

Ortaçağ edebiyatının önemli eserlerinden *Yedi Bilge Hikâyesi* aslında VI. – XVI. Yüzyılları arasında Doğu ve Avrupa edebiyatlarında popüler olan eski bir Hint efsanesidir. İlk olarak F. Bulgakov, ardından V.N. Perets eserin Rusçaya XVII. Yüzyılın ikinci yarısında Lehçeden çevrildiğini ileri sürmüştür (Азволинская, 1981, s. 255-2589).

Karısını kaybeden Çar Eliazar oğlu Diyokletiyân'ı eğitim için yedi yıllığına yedi bilgenin yanına verir. Bu arada çar tekrar evlenir. Çarın yeni karısı Diyokletiyân'ı öldürmeye niyetlidir. Yedi bilge eğer yedi gün boyunca bir tek kelime ederse öleceği kehanetinde bulunur. Diyokletiyân'ın suskunluğundan faydalanarak üvey anne ona iftira eder. Üvey annenin kışkırtmasıyla, çar tek oğlunu

ölüme mahkûm eder. Yedi gün boyunca tek kelime etmemeye yeminli prens, bu süre boyunca kendini savunamaz. Çarın oğlunun eğitimiyle ilgilenen yedi bilge bu süre boyunca çara, oğlu için verdiği idam kararından vazgeçirtmek amacıyla her gün hikâye anlatırlar. Ancak diğer taraftan kötü kalpli üvey anne de çarın idam kararını bir an önce gerçekleştirmesi için çalışır. Böylece yedi gün geçer, sekizinci günde artık konuşması serbest olan Diyokletiyen babasına üvey annesinin aslında ne kadar kötü bir kadın olduğunu ve kocasına da sadık kalmadığını anlatır. Bunun sonucunda Eliazar, çarlığının yönetimini oğlu Diyokletiyen'a bırakır, karısını ise idam eder.

Roma Hikâyeleri

Roma Hikâyeleri Ortaçağ Latince hikâye kitabı *Gesta Romanorum* eserinin Rusça çevirisidir. XVII. Yüzyılın sonunda Lehçeden çevrilmiştir ve ona hayli sadıktır. Lehçe çevirisinde olduğu gibi Rusça çeviri de otuz dokuz hikâye içermektedir. Bu hikâyeler Roma ile bağlantılı tarihi kişiler hakkındadır. Kitapta Ortaçağ ahlak anlayışını yansıtan hikâyeler olduğu gibi masallar ve aşk konusunu işleyen hikâyeler de yer alır. Doğu ve Batı Avrupa'da çok popüler olan eserin bu edebiyatlara etkisi de büyüktür. G. Boccaccio, W. Shakespeare, F. Schiller bu hikâyelerinden ilham almıştır. *Roma Hikâyeleri*'nin yüz elliden fazla kopyası vardır.

Komik Hikâyeler

Eser 1680 yılında Lehçeden çevrilen Latince hikâye kitabıdır. İsmi Latince facetiae, yani "nükte" kelimesinden almıştır. Fıkralara benzeyen kısa hikâyelerden oluşan kitap, özellikle soyluların ve dini adamlarının kötü alışkanlıklarını konu edinen Rönesans Döneminde popüler bir türün örneklerindedir. Lehçeye XVI. Yüzyılda çevrilen *Komik Hikâyeler*, XVII. Yüzyılın sonunda Rus hayatından ve başka çeviri kitaplardan hikâyelerle zenginleştirilerek Rusçaya çevrilmiştir. Kitabı Rusçaya kazandıran çevirmen yüz seksen hikâye içeren Lehçe derlemeden altmış beşini seçip çevirmiştir. Bu çevirinin üç redaksiyonu mevcuttur. *Komik Hikâyelerin* Rusça çevirisi konuların çeşitliliği ile dikkat çekmektedir. Dini görevliler, sarhoşlar, yakalanan hırsızlar, aptallar, kurnazlıklar, nükteli cevaplar hakkında hikâyeler vs. Antik kahramanları konu edinen hikâyelerde Diogen, Socrates, Cicero, Vergilius vs. isimlerine de rastlıyoruz. Kadınların kurnazlığı, sadakatsizliği, inatçılığı, dedikoduculuğu hakkında da birçok hikâye vardır (Державина, 1962).

Apofegmat

Grekçe apophthegma, yani "cümle" kelimesinden başlığını alan derleme ünlü filozof, siyaset adamı ve yazarların sarf ettiği nükteli sözler ve tanınmış kişilerin hayatından ibret verici hikâyelerden oluşmaktadır. Kitabın didaktik amaçları özellikle Öğreti, Söylev ve buna benzer başlıklar altında toplanan ilk bölümünde öne çıkar. Kitap Çok Dinle, Az Konuş; İmkânsız İsteme; Kanunlara Uy gibi okura doğrudan seslenerek, ona özel ve toplum hayatında nasıl davranacağını öğretir.

Apofegmat derlemesi 1788 yılında Lehçeden çevrilmiştir. Reformasyon Dönemi Leh yazar ve çevirmen Bieniasz Budny'in *Krótkich a węzłowatych powiesci, które po Grecku zowa Apophthegmata* çevirisi asıl metin olarak alınmıştır. İlgili incelemelerde *Apofegmat* derlemesini Latince kısımlarını da Rusçaya kazandıran çevirmenin, ayrıca Latince bildiği belirtilmektedir (Małek, 2011).

Yüce Ayna

Dönemin dini-didaktik türden çevirileri arasında Batı-Avrupa menşeli *Yüce Ayna* başlıklı hikâye derlemesi göze çarpmaktadır. *Yüce Ayna* dini ve didaktik yaklaşık bin hikâye içerir. 1676-1677 yılında Moskova'da, Lehçe'den (Lehçe çevirisi Latince metin asıl alınarak yapılmıştır) çevrilmiştir. İki çevirisi mevcuttur. Birinci çeviri 1677 yılında Çar Aleksey Mihayloviç'in emri üzerine Semyon Lavretskiy, Gavriil Dorofeev, Grigoriy Kulçitski, İvan Gudanski, İvan Vasyutinski gibi sefaretin beş çevirmeni tarafından yapılmıştır. Çeviri sırasında bazı hikâyeler çıkarılmış ve Rus hayatına özgü ayrıntılar ilave edilmiştir. XVII. Yüzyılın sonunda romanın yeni bir çevirisi yapılmıştır. İkinci çeviride ise hikâyeler Rus hayatına daha fazla uyarlanmıştır (Державина, 1965, s. 5). *Yüce Ayna*'nın yaklaşık yüz elli kopyası mevcut, bu da onun ne kadar yaygın ve sevilen bir kitap olduğunu gösterir.

Antik Edebiyattan Çeviriler

XVII. Yüzyılda Antik edebiyattan eserlerin çevirilerine neredeyse rastlanmamaktadır. 1607 yılında sefaretin çevirmenlerinden Fyodor Kasyanoviç Gozvinski Grekçe'den Ezop'un *Fabllar*'ını çevirmiştir. 1674 yılında sefaretin çevirmenlerinden siyaset adamı Andrey Andreyeviç Vinius (1641-1717) *İnsan Hayatından Sahneler* (*Зрелище життяя человеческого*) başlığıyla Almanca'dan bir fabl derleme kitabını çevirmiştir.

1675 yılında ise Pyotr Kaşinski Lehçe'den bir fabl derleme kitabını, 1683 yılında ise sefaretin çevirmenlerinden S.F. Çijinski Ezop'un fablalarını çevirmiştir (Тарковский, 1993, s. 134-157).

Bunların arasında Kaşinski'nin nesir fabl çevirisi dikkat çeker, çünkü söz konusu dönemde Rusya'da yapılan fabl çevirileri arasında en kapsamlı olanıdır. Bu çevirinin iki kopyası mevcuttur. 1680 tarihli ilk kopya ile XVIII. Yüzyılın ilk çeyreği tarihli ikinci kopya *St. Petersburg Rusya Milli Kütüphanesi*'nde muhafaza edilmektedir.

İlk Manzum Çeviriler

XVII. Yüzyılın çeviri alanında getirdiği önemli bir yenilik ilk defa Rusçaya manzum bir çeviri yapılmış olmasıdır. Rus siyaset adamı, yazar ve çevirmen İvan Andreyeviç Hovorostinin, Ukraynaca yazılmış *Eretiklere Karşı Sözler* (*Изложение на еретики-злохульники*) başlıklı manzum eserini Rusçaya çevirmiştir. XVII. Yüzyılın başları tarihli tek bir kopyası bilinen bu çeviri bir teoloji traktatıdır.

Rus tiyatrosunun ilk temsili de Almandan manzum bir çeviri eserdir. Çar Aleksey Mihayloviç'in isteği üzerine Lutheran Kilisesi papazı Johann Gottfried Gregory'nin Almanca olarak kaleme aldığı, ardından sefaretin çevirmenlerin Rusçaya çevirdiği *Esfir* (*Комедию об Эсфире, или Артаксерксово действе*) piyesi 17 Ekim 1762 yılında oynanmıştır.

XVII. Yüzyıl Çevirmenleri

Ünlü Rus dilbilimci ve edebiyat tarihçisi A.İ. Sobolevski (1857–1929) XVII. Yüzyıl çevirmenlerini dört gruba ayırmaktadır (Соболевский, 1899, s. 12-14).

İlk gruba yabancı ülkelerle ilişkileri sürdürmek amacıyla 1549 – 1720 yılında kurulan *Posol*'da (sefaret, *Посольский приказ*) çalışan çevirmenler dâhildir. Sobolevski'nin deyişiyle “verilen her görevi yerine getiren” bu çevirmenler Moskova sefirlerine yurtdışında refakat ediyorlar, resmi yazışmaları ve ayrıca kitap da çeviriyorlardı. Sobolevski, savaş sanatı hakkında kitaplar çeviren Mihail Yuryev, bir fabl derlemesi çeviren Vinius, Melyuzina Hikâyesi'ni çeviren Rudanskiy gibi, bu gruba dâhil birkaç çevirmenden bahsetmektedir. Gadzalovski ismli çevirmenin hem atlarla ilgili hem de siyaset konulu bir kitap çevirdiğinin altını çizen Sobolevski, böylece sefaret çevirmenlerinin uzmanlaştıkları çeviri alanlarının olmadığını da vurgulamaktadır. Sobolevski, ayrıca bu çevirmenlerin Alman, Leh, Hollandalı, yani yabancı asıllı ya da Rusya'nın Güney veya Batı bölgelerinden gelen, iyi bir eğitim almamış kişiler olduklarını da belirtmektedir.

Sobolevski, *Posol* çevirmenlerinin Latince ve Grekçe gibi klasik dilleri çok iyi bildikleri halde Rusça ve Eski Slavca bilgilerinin pekiyi sayılmadığını, bu yüzden çevirdikleri metinlerinde Rusçaya Lehçe, Ukraynaca ve Belarusça öğeleri karıştırdıklarını da ifade etmektedir. Sobolevski yine de sefaret çevirmenlerinin yaptığı çalışmaları küçümsememek gerektiğini, çünkü bunların Rus kültürünün gelişimine katkıları yadsınamayacağını vurgulamaktadır.

Posollskiy Prikaz'ın çalışanları edebiyatın neredeyse bütün türlerinde iz bırakmışlardır: (...; sözlük oluşturmuşlar, sözlük çevirmişler (...)) çarın ailesi için ders kitapları hazırlamışlar, öğretici ve eğlendirici edebiyat eserleri çevirmiş, Rus tiyatrosu için ilk oyunlarının hazırlıklarına katılmışlar (Буланин, 1995, s. 71).

Sefaret çevirmenlerinin geniş çaplı etkinliğinin dışında tek kalan dini eserlerin çevirisidir. Bu görevi din adamları üstlenmiştir. 1649 yılında Moskova'dan Kiev'e klasik Latince ve Grekçe öğretmek ve kilise metinleri çevirmek üzere âlim ihtiyarlar davet edilmiştir. Sobolevski'nin sınıflandırmasına göre ikinci gruba dâhil âlim ihtiyarlar, iki karşıt gruptan oluşmaktadırlar: Epifaniy Slavınetski ile arkadaşları Arseniy Grek ve Dionisiy Grek'ten oluşan birinci grup Grekçe Kilise edebiyatına, Simeon Polotski gibi güçlü bir isim tarafından temsil edilen ikinci grup ise Latince kilise edebiyatına yönelmiştir.

Üçüncü grup Sobolevski'nin deyimiyle "tesadüfi" (случайных) çevirmenlerden oluşmaktadır.

Dördüncü grup özel bir gruptur. Sevdiklerinden dolayı çeviri işiyle uğraşan, metinleri kendileri belirleyen az sayıda çevirmenden oluşan bu grubun içinde Andrey Matveyev, Bogdanov, Prens Kropotkin gibi çara yakın isimler vardır.

Sonuç

Rus kültürünün yavaş yavaş kilisenin etkilerinden kurtulup evrenselleşmeye başladığı XVII. Yüzyılda, eskiden çoğunluk dini görevlilerin uğraşı olan okuma ve yazma, köylülerden toprak sahiplerine kadar geniş sosyal sınıflara yayılır. Bu yüzyılda çıkan kitapların sayısı, önceki bütün yüzyılların toplamından sayıca fazladır. Kitap yazarları ve çevirmenler artık isimlerini belirtmektedir. Çevirilerin sayısı hızla arttığı gibi kaynak dil/diller de değişmiştir. Çeviriler genelde Avrupa'nın bilim dili sayılan Latince'den yapılır; en çok çeviri yapılan ikinci dil ise Lehçedir. Almanca ve Belaruscadan da az sayıda çeviriler yapılır. Bununla birlikte söz konusu dönemde ilk kez Fransızcadan çeviriler yapılır.

XVII. Yüzyılda çevrilen dini metinlerin sayısı azalır. Tarih ve coğrafya konulu metinlerin çevirilerinin yanı sıra avcılık, binicilik, yemek kitapları, ekonomi, işletme vs. gibi günlük hayatı konu alan kitaplar da çevrilmektedir. Ayrıca retorik, astronomi ve astroloji, aritmetik, geometri, anatomi ve tıp konulu bilimsel metinlerin çevirileri de yaygınlık kazanır.

Bu dönemde bilimsel çalışmaları dışında roman, hikâye ve hikâye derleme kitapları, tiyatro eserleri, ayrıca fâbl ve şiir gibi eserler de çevrilir. Rus okuru Batı Avrupa'da yaygın bir tür olan şövalye romanıyla ve Rönesans Döneminde sevilen bir tür olan novella ile tanışır. Bu eserleri Kiev'deki Kievo-Mogilyan Akademisi ve Moskova'daki Slav-Grek-Latin Akademisi öğrencileri veya öğretmenleri Grekçe'den çevirir. Bu yüzyılda Rus okuru ayrıca Ovidius'un *Değişimler*'i, Ezop'un fablları, Homeros'un *İlyada* eseri gibi Antik edebiyatın önemli eserlerin çevirilerini de okuma fırsatı bulur.

XVII. Yüzyıl Rusya'sında en çok şövalye romanları çevrilir. *Altın Anahtar Petro*, *Prens Bova*, *Melusina* romanları çok popülerdir.

XVII. Yüzyılın çeviri alanında getirdiği önemli bir yenilik ilk defa Rusçaya manzum bir çeviri yapılmış olmasıdır. Rus siyaset adamı, yazar ve çevirmen İvan Andreyeviç Hovorostinin Ukraynaca yazılmış *Изложение на еретики-злохульники* başlıklı manzum eserini Rusçaya çevirmiştir.

XVII. Yüzyıl Çevirmenleri arasında yabancı ülkelerle ilişkileri sürdürmek amacıyla 1549 – 1720 yılında kurulan Posol'da (sefaret) çalışan çevirmenlerin çalışmaları dikkate değer. Bu çevirmenler Moskova sefirlerine yurtdışında refakat ediyorlar, resmi yazışmaları ve ayrıca kitap da çeviriyorlardı. Çoğunlukla Alman, Leh, Hollandalı, yani yabancı asıllı ya da Rusya'nın Güney veya Batı bölgelerinden gelen, iyi bir eğitim almamış kişilerdir.

Yine de sefaret çevirmenlerinin yaptığı çalışmalar Rus kültürünün gelişimine katkıları yadsınamaz. Sefaret çevirmenlerinin geniş çaplı etkinliğinin dışında tek kalan dini eserlerin çevirisidir. Bu görevi din adamları üstlenmiştir. 1649 yılında Moskova'dan Kiev'e klasik Latince ve Grekçe öğretmek ve kilise metinleri çevirmek üzere âlim ihtiyarlar davet edilmiştir.

İhtiyarlar iki karşıt gruptan oluşmaktadırlar: Epifaniy Slavinetki ile arkadaşları Arseniy Grek ve Dionisiy Grek'ten oluşan birinci grup Grekçe Kilise edebiyatına, Simeon Polotski gibi güçlü bir isim tarafından temsil edilen ikinci grup ise Latince kilise edebiyatına yönelmiştir.

XVII. Yüzyılda Batı Avrupa ile geniş iktisadi ve siyasi ilişkiler kuran Rusya dünyanın en güçlü devletleri arasına girer. Rus edebiyatının da hızla geliştiği XVII. Yüzyılda görüldüğü gibi çeviri alanında önemli yenilikler yaşanır. Rusya bu kazanımlarla çeviri alanında bir Rönesans yaşayacağı XVIII. Yüzyıla girecektir.

Atıf için: Şener, L. (2016). XVII. yüzyıl Rusya'sında çeviri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 37-60.

Kaynaklar

- Азволинская И. Д. (1981). «*Повесть о семи мудрецах*»: (датировка древнейших русских списков XVII в.) // Труды Отдела древнерусской литературы / Акад. наук СССР. - Л. : Наука, 1934., Т. 36 / [Ред.: Д. С. Лихачев (отв. ред.), М. А. Салмина].
- Буланин, Д.М. (1995). *Древняя Русь // история русской переводной литературы*. Древняя Русь, XVIII век. Т.1. Проза, СПб.
- Державина О. А. (1965). *Великое зеркало» и его судьба на русской почве*, М.
- Державина О. А. (1962). *Фацеции. Переводная новелла в русской литературе XVII века*. М., Изд-во АН СССР.
- Кузьмина В. Д. (1964) *Рыцарский роман на Руси*, М.
- Małek E. (2011). Oficyna Wydawnicza, LEKSEM, Łask.
- Николаев, С. И. (1988). *История о Мелюзине*, Труды Отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР, Институт русской литературы (Пушкинский Дом); Отв. ред. Д. С. Лихачев, Л.: Наука, Т. 41.
- Салмина, М. А. (1988). *Повесть о Бове*, Труды Отдела древнерусской литературы / Академия наук СССР. Институт русской литературы (Пушкинский Дом); Отв. ред. Д. С. Лихачев. — Л.: Наука, Т. 41.
- Семенец О. Е., Панасьев А. Н. (1989) *История перевода*, Учеб. пособие. Киев.
- Соболевский А. И. (1903) *Переводная литература Московской Руси XIV — XVII веков*, Спб.
- Соболевский А. И. (1993) *Западное влияние на литературу Московской Руси XV-XVII вв.*, СПб., 1899.
- Тарковский, Р. Б. *Переводчик Эзопы Петр Кашинский* (Из истории древнерусского перевода), ТОДРЛ, Т 46.
- Хухуни Г.Т. Нелюбин Л.Л. (2006). *Наука о переводе* (история и теория с древнейших времен до наших дней), Издательства: Флинта, МПСИ.
- Şener, L. (2015). *Eski Rusyada Çeviri Faaliyetleri*, Grafiker Yayınları, Ankara.